

FUNDING OF THE SOCIO-PEDAGOGICAL INSTITUTIONS IN BULGARIA

Lora M. Rashkova

ABSTRACT: Problems related to the financing of social services in Bulgaria have been examined. The sources of funding for social services are mentioned. These are the republican budget, municipal budgets, national and international programs, donations from local and foreign individuals and legal entities, funds from the Social Assistance Fund and other sources. Mixed public-private funding is also possible.

KEY WORDS: financing, social institutions, pedagogical institutions, state, municipal, private

Финансирането на социалните услуги в България е значим проблем. Свързан е с осигуряването на финансови ресурси, необходими за нормалното функциониране и развитие на дейността на социално-педагогическите заведения. Социалните услуги са дейности за подпомагане на лица и семейства, които са затруднени или не могат да задоволят своите основни жизнени потребности. Социалните услуги се осъществяват от заведения за социални услуги, които могат да бъдат държавни, общински, частни или със смесено участие.

Заведенията за социални услуги, които се финансират от държавния бюджет са държавни. Заведенията за социални услуги, които се финансират чрез общинските бюджети са общински. Заведенията за социални услуги, които се откриват и финансират от физически или юридически лица, са частни.

Организациите с нестопанска цел имат право да извършват социални услуги като таксите, които получават от лицата и които превишават разходите, съгласно годишния счетоводен отчет се привеждат във фонд „Социално подпомагане“. След защита на проект същите тези организации при условие, че са лицензирани, могат да кандидатстват за средства от фонд „Социално подпомагане“ [3,с.51].

Според Закона за социалното подпомагане социалните услуги се извършват от :

- държавата;
- общините;
- българските физически лица, регистрирани по Търговския закон и юридически лица;
- физическите лица, извършващи търговска дейност и юридическите лица, възникнали съгласно законодателството на друга държава - членка на Европейския съюз, или на друга държава от Европейското икономическо пространство.

Физическите и юридическите лица могат да предоставят социални услуги на територията на Република България само след вписване в регистър към Агенцията за социално подпомагане.

Физическите и юридическите лица могат да предоставят социални услуги за деца до 18 години на територията на Република България след издаване на лиценз от председателя на Държавната агенция за закрила на детето и вписване в регистъра на Агенцията за социално подпомагане [15].

Финансиране на социалните заведения, съгласно Наредба № 4 от 16.03.1999 г.

С Наредба № 4 от 16.03.1999г. на министъра на труда и социалната политика са уредени организацията на дейността на заведенията за социални услуги, видовете услуги, предоставяни в тях, както и условията и редът за извършването им.

Съгласно Наредба № 4 от 16.03.1999г. заведенията за социални услуги са държавни, общински, частни и със смесено участие.

Държавни по смисъла на тази наредба са заведенията за социални услуги, които се финансират от държавния бюджет чрез Националната служба за социално подпомагане. Ползваната от тях материална база е публична държавна собственост.

Общински са заведенията за социални услуги, които се финансират чрез общинските бюджети. Ползваната от тях материална база е публична държавна или общинска собственост. Общинските заведения за социални услуги могат да изпълняват и междубщински функции.

Частни заведения за социални услуги са тези, които се откриват и финансират от физически или юридически лица.

Със смесено участие – държавата и общините могат да предоставят и извършват социални услуги съвместно с физически или юридически лица на основание сключен договор [13].

За извършените социални услуги в общинските заведения се внасят ежемесечно такси по извънбюджетната сметка на Общинска служба за социално подпомагане до 25-то число на месеца, следващ месеца за който се отнасят. Набраните приходи от тях се разходват пряко за нуждите на заведението, което ги е събрало за покриване на разходите за храна или за горива и енергия [3,с.58].

Общинската служба за социално подпомагане в края на всеки месец уведомява финансовия отдел на общината за размера на събраните такси и извършените разходи от всяко заведение за социални услуги от предходния месец. По същата извънбюджетна сметка на Общинска служба за социално подпомагане се отчитат и средствата от помощно-стопанската дейност в социалните учебно-производствени заведения. За тези средства се съставя годишна приходо-разходна сметка, която се приема от Общинския съвет заедно с общинския бюджет по реда на Закона за общинските бюджети. Неизразходваните средства към 31 декември на текущата година се прехвърлят като наличност за следващата година и се ползват по предназначението на сметката [3,с.58].

Таксите от ползваните услуги на държавните заведения от системата на социалното подпомагане се внасят ежемесечно по бюджетната сметка на Националната служба за социално подпомагане [3,с.58].

Съгласно чл. 86, ал. 1 от Закона за местните данъци и такси (Изм. - ДВ, бр. 119 от 2002 г., в сила от 01.01.2003 г.), лицата, ползващи общински социални услуги, заплащат месечна такса в размер на съответстващата реална издръжка на едно лице.

Реалната издръжка на едно лице включва месечните разходи за храна, постелен инвентар и облекло, перилни и хигиенни материали, транспортни разходи за разнасяне на храната, както и съответната част от общите разходи за електрическа и топлинна енергия, вода, канализация и битови отпадъци, с изключение на даренията и завещанията от местни и чуждестранни физически и юридически лица [10].

Дължимите такси се удържат от личните доходи на лицето.

На лицата, обслужвани в системата за социални услуги, се оставя за лични разходи сума не по-малко от:

- двадесет на сто от личните доходи на настанените в домовете за умствено увредени лица и в домовете с психични разстройства;
- тридесет на сто от личните доходи на настанените в домовете за стари хора, в домовете за лица с физически увреждания и в домовете за лица със сетивни нарушения;
- четиридесет на сто от личните доходи на обслужваните в системата на домашния социален патронаж и дневните домове за социални грижи;
- петдесет на сто от личните доходи на приетите за обучение в социалните учебно-професионални комплекси над 18-годишна възраст и за деца над 16-годишна възраст, настанени в заведения за деца.

Когато оставащата част от личните доходи е недостатъчна за покриване на таксата, разликата е за сметка на бюджета на общината, в която е открит домът или друга форма на социалното обслужване [3,с.59]. Не се заплаща такса за децата под 16 години, настанени в социалните заведения и в дневните домове и за децата под 18 години, обучаващи се в социални учебнопрофесионални комплекси. Не се заплаща такса от лицата, настанени за временно пребиваване в разпределителните домове и приюти, а също от децата със здравни и социални проблеми, настанени за краткосрочен възстановителен отдих в детски селища.

Лицата, настанени в частни пансиони или социални патронажи, заплащат суми по договаряне.

Дължимите такси в публичните заведения за социални услуги се начисляват и събират от длъжностните лица в съответните заведения и се внасят в общинския бюджет до 10-то число на месеца, следващ месеца за който се дължат. Отнасят се по специална партида на съответното заведение за социални услуги.

Лечението на настанените в социалните заведения се урежда при условията и по реда на Закона за здравното осигуряване. Средства се осигуряват от бюджета на заведението, възможни са и случаи на доплащане от лицата за предписаните им медикаменти, ако личният доход на съответното лице не е по-висок от двойния размер на гарантирания минимален доход [3,с.60].

Ц. Стойков [4,с.71] посочва, че общинските служби за социално подпомагане осъществяват дейности по: отпускане на социални помощи, предоставяне на социални услуги, финансово, административно и информационно обслужване, в съответствие с Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане.

По своята същност социалните помощи се явяват част от използваните от държавата преразпределителни механизми, с които се осигурява трансфер на финансови ресурси, акумулирани от републиканския и общинските бюджети в полза на личните доходи на нуждаещите се лица и семейства [4,с.71].

Д. Димова [2,с.209] пише, че общинската социална политика представлява своеобразно продължение и форма на проявление на държавната социална политика. На общинско равнище възникват повече проблеми, свързани с живота и бита на хората по региони. На равнището на общината би могло да се осъществяват анализи и да се изготвят финансови прогнози и програми за решаването на един или друг проблем. Общините притежават делегирана от държавата власт в определени области и реализират държавната политика в областта на:

- предучилищното възпитание, начално, основно и средно образование;
- социалното подпомагане;
- социалните грижи;
- жилищната политика;
- здравеопазването;
- културата;
- данъчната политика;
- благоустрояването – строеж и поддържане на пътища от републиканската пътна мрежа, мостове, електроснабдяване, В и К, телефонизация, газификация и други.

Общините провеждат и собствена политика на основата на притежаваната собствена власт. В рамките на местното самоуправление общините решават въпроси, свързани с общинското имущество, общинските предприятия, местните данъци и такси, общинската администрация, общинския транспорт, градоустройство, опазване на околната среда [2,с.210].

Финансиране на педагогическите заведения, съгласно Закона за народната просвета

Според Закона за народната просвета обнародван в ДВ бр.86 от 18.10.1991г. образованието в държавните и общинските училища е безплатно. Съгласно чл.7, ал.1 от същият закон училищното обучение до 16-годишна възраст е задължително.

Детските градини и училищата са държавни, общински и частни. Обслужващите звена са държавни и общински.

Държавни са училищата и обслужващите звена, които са с национално значение и се финансират от държавния бюджет чрез Министерството на образованието и науката или чрез други министерства и ведомства. Предоставените им за ползване имоти са публична държавна собственост.

Общински са училищата и обслужващите звена, които се финансират от общинските бюджети. Предоставените им за ползване имоти са публична общинска собственост.

Държавните и общинските училища и обслужващи звена са юридически лица.

Частни са детските градини и училищата, които се откриват или преобразуват по искане на български физически или юридически лица и не са на бюджетна издръжка. Частните детски градини и училища се откриват или преобразуват със заповед на министъра на образованието и науката и придобиват качество на юридически лица от деня на обнародването

на заповедта в "Държавен вестник". Частните детски градини и училища ползват частни имоти или предоставени им имоти, които са частна държавна или частна общинска собственост, или имоти, предоставени по реда на чл. 16, ал. 2 от Закона за държавната собственост, съответно по реда на Закона за общинската собственост [9].

Според Закона за народната просвета – обнародван в ДВ бр. 68 от 2013г., в сила от 02.08.2013г. Министерството на образованието и науката създава условия за издирване и обучение на даровити деца и създава поименни фондове за стипендии за даровити деца и фондове за стипендии за деца с хронични заболявания и за деца със специални образователни потребности.

Съгласно чл. 44, ал.1 от Закона за народната просвета: "Средствата за издръжка и развитие на материално-техническата база на детските градини, училищата и обслужващите звена се осигуряват от държавния бюджет, от бюджетите на общините, от източници, предвидени в други закони и актове на Министерския съвет, и от собствени приходи".

Собствените приходи се набират от:

- наем от имоти–държавна или общинска собственост;
- наем от учебна и спортна база, машини и съоръжения–собственост на училището или обслужващото звено;
- земеделски земи и гори;
- реализация на поименни компенсационни бонове и компенсаторни записи;
- реализация на продукция и услуги от практическо обучение;
- квалификационна и творческа дейност, образователни и други услуги, определени с наредба на министъра на образованието и науката;
- дарения, завещания, такси и други източници [9].

Финансиране на дейностите по закрила на детето, съгласно Закона за закрила на детето

В Закона за закрила на детето е регламентирано финансирането на дейностите по закрила на детето. То се осъществява от:

- държавния бюджет;
- общинските бюджети;
- национални и международни програми и споразумения в областта на грижата за деца;
- дарения от местни и чуждестранни физически и юридически лица;
- фонд "Социална закрила";
- други източници.

Дирекции "Социално подпомагане" към Агенцията за социално подпомагане предоставят финансова помощ под формата на социални инвестиции при условия и по ред, определени в правилника за прилагане на закона. Помощите се отпускат от директора на дирекция "Социално подпомагане" към Агенцията за социално подпомагане с писмено решение. Финансовата помощ е целеви средства в пари и е еднократна и месечна. Социалните инвестиции се изразяват в предоставяне на стоки и услуги, свързани с отглеждането и възпитанието на детето.

Целевите помощи са предназначени за подкрепа на детето и семейството с цел превенция и реинтеграция, отглеждане на детето в семейства на роднини или близки и в приемни семейства [11].

Финансиране на ВУИ и СПИ, съгласно Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати и социално-педагогическите интернати

Съгласно Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати и социално-педагогическите интернати, издаден от Министерството на образованието и науката и обнародван в ДВ бр.71 от 1 септември 2006 г., възпитателните училища-интернати и социално-педагогическите интернати се финансират от държавния бюджет чрез бюджета на Министерството на образованието и науката.

Във всяко възпитателно училище-интернат и социално-педагогически интернат се води документация съгласно държавното образователно изискване за документите за системата на народната просвета [7].

В Правилника за устройството и дейността на домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа, издаден от Министерство на образованието и науката и

обнародван в ДВ бр. 39 от 12 май 2004 г. е регламентирано, че всяко дете в домовете, в зависимост от възрастта си и от степента на развитие има право на джобни пари, на стипендия съгласно постановление № 207 на Министерския съвет от 3.X.1994 г. и на други помощи [14].

Финансиране на домовете за медико-социални грижи за деца

Финансирането на на ДМСГД според Правилника за устройството и дейността на домовете за медико-социални грижи за деца се осъществява от:

- републиканския бюджет;
- съответния общински бюджет;
- дарителска дейност на местни и чуждестранни физически и юридически лица;
- други източници.

Родителите (настоятникът) на децата, приети в ДМСГД, заплащат такси, определени съгласно Закона за местните данъци и такси, обнародван в ДВ, бр. 117 от 1997 г. [6].

Финансиране на Социалните учебно-професионални заведения

Финансовата и стопанска дейност на Социалните учебно-професионални заведения е уредена с правилник, издаден от Министерството на труда и социалните грижи [5]. Съгласно чл. 40 от Правилника за дейността на Социалните учебно-професионални заведения, обнародван в ДВ бр. 1 от 3 януари 1992 г., финансирането на дейността на СУПЗ се извършва чрез републиканския бюджет и бюджетите на общинските съвети. Необходимата материално-техническа база за цялостната дейност на СУПЗ се осигурява от общинските съвети. Снабдяването със суровини и материали, горива, машини и резервни части за учебната и производствената практика на курсистите се извършва на договорна основа от СУПЗ със съдействието на общинските съвети и Националния център за социални грижи. По нормативи, утвърдени от Министерството на образованието и науката, се извършва обзавеждането на учебните кабинети и работилници.

По нормативи на заведенията за социални грижи, утвърдени от Министерството на труда и социалните грижи, става обзавеждането с твърд и мек инвентар на пансионите на СУПЗ [5]. За осигуряване на допълнителни средства за издръжка наличната материално-техническа база на СУПЗ може да се предоставя чрез договор на фирми и организации за ползване извън времето на учебния процес.

Могат да се набират допълнителни средства от СУПЗ и чрез спонсорства, дарения, благотворителни мероприятия, организиране на помощни стопанства и др.

Произведената продукция по време на учебната и производствената практика на курсистите в СУПЗ се използва за задоволяване нуждите на заведението или на други заведения от системата на социалните грижи, като се заприходява или продава по себестойност. Излишъците могат да се реализират на пазарни цени чрез сключване на договори с търговски организации, собствени магазини и други. Остатъкът от приходите от реализираната продукция, произведена през време на учебната и производствената практика, след приспадане на преките производствени разходи се разпределя 50 на сто за поощрение на курсистите и 50 на сто за подобряване на социално-битовите условия в пансиона и за културотерапия. На курсистите се осигуряват суми за лични разходи в размер не по-малък от 40 на сто от социалната пенсия. В случай, че те нямат лични доходи или те са в по-малък размер, сумата за лични разходи се осигурява от бюджета на СУПЗ [5].

Финансиране на социално-педагогическите заведения от неправителствени организации

Венета Господинова [1, с.111] сочи, че в България в края на 1993г. Фондация „Свободна и демократична България“ организира първата кръгла маса по проблемите на безнадзорните деца. Така се заражда идеята за програмата „Деца на улицата“. Средствата са отпуснати от Европейския съюз, а партньор по програмата е британската фондация „Child Hope“, която работи с бездомни и безнадзорни деца по целия свят.

Първоначалната задача на групата е да събере информация за безнадзорните деца в гр. София, тяхната самоличност, произход, здравословно състояние, причини да са на улицата. Сътрудниците на програмата, предимно млади хора започват да посещават местата, където се събират безнадзорни деца около хотел Шератон и Централна гара. Постепенно недоверието между децата и възпитателите е преодоляно. Фондацията започва да предоставя на децата топла храна, да организира посещение на баня, на кино, дори започват елементарни занимания

по ограмотяване. Уличната дейност на програмата „Деца на улицата“ продължава до октомври 1995 г. почти две години. През този период сътрудниците на фондацията се сближават с над 150 деца на възраст от 3 до 16 години.

В края на 1995 г. се пристъпва към втория етап от програмата – създаването на Детски център „Вяра, Надежда, Любов“. Фондацията се решава на компромисен вариант, като предлага условия за нащуване на най-малките и застрашени деца. При това се запазва принципът на свободен избор при приемането в детския център. Подобни дейности се провеждат и в други градове на България. Сдружение „Гаврош“ в гр. Варна започва своята дейност през 1995 г. отново в партньорство с британската фондация „Child Hope“. В края на 1997 г. е открит приют с капацитет 25 деца.

Дом „Ронкели“ в гр. Бургас е създаден през 1995 г. от католическата организация „Каритас“ България с помоща и финансовата подкрепа на „Каритас“ Австрия. В този дом живеят 14 деца на възраст от 3 до 11 години.

В гр. Хасково съществува Социален комплекс. Към него е създаден Дом за временно настаняване на социално слаби лица и семейства. В този дом се приемат и безнадзорни деца.

Българският червен кръст открива приюти в гр. Русе и в гр. Габрово с помощта на Холандския и Френския Червен кръст [1, с.111–112].

Програмата на УНИЦЕФ „Всяко дете иска семейство“ за подкрепа развитието на приемната грижа стартира през 2008г. Тя се изпълнява в партньорство с Министерството на труда и социалната политика, Агенцията за социално подпомагане, Държавна агенция за закрила на детето, неправителствени организации, Международна социална служба – България, Институт за социални дейности и практики, Сдружение „Самаряни“ и местните власти [12].

Приемната грижа е социална услуга, която предоставя възможност на децата, които не могат да живеят със своите родители да живеят в семейство. Тя е част от процеса на деинституционализация в България и трябва да бъде съчетана с услуги и подкрепа към семействата, за да няма изоставени деца и деца, настанени в домове.

Проектът „Всяко дете иска семейство“ се финансира от Британски национален комитет за УНИЦЕФ, средства на УНИЦЕФ България и местно фондонабиране [12].

Създаден е проект на организацията SOS Детски селища, България, с наименование „Стъпки към самостоятелност“. Основният източник на финансиране на проекта е Фондация Велукс, Дания посредством проект на SOS Детски селища, Дания.

Продължителността на проекта е 2010г. – 2014г., а основната му цел е да се увеличи равнището на самостоятелност на уязвимите семейства и младежи, чрез осигуряването на допълнителни безвъзмездни средства, както и да се повиши капацитетът на организации и институции, предоставящи грижи и услуги за уязвими семейства и младежи [8].

Заклучение: В България финансовото осигуряване на социалните услуги се осъществява по два основни начина: централизиран и децентрализиран. В Закона за социалното подпомагане са посочени източниците на финансиране на социалните услуги. Това са републиканският бюджет, общинските бюджети, националните и международните програми, даренията от местни и чуждестранни физически и юридически лица, средства от фонд „Социално подпомагане“ и други източници, възможно е и смесено публично-частно финансиране.

References:

1. **Gospodinov, V.**, Socialna rabota s bezprizorni deca, Shumen, 2004.
2. **Dimova, D., B. Georgieva, N. Yaneva**, Socialna politika, Sofia, 2000.
3. **Kolev, K.**, Socialno podpomagane v Republika Bulgaria, Uchebnik za studenti, Academic izdatelstvo "D. Tsenov ", Svishtov, 2002.
4. **Stoykov, T.**, Osnovi na socialnata rabota, Sofia, 2000.
5. [www.lex.bg/laws/ldoc/Pravilnik za deynostta na sotsialnite uchebno-profesionalni zavedenia, obn. v DV br. 1 ot 1992g., Ministerstvoto na truda i sotsialnite grizhi, Sofia, 1992.](http://www.lex.bg/laws/ldoc/Pravilnik%20za%20deynostta%20na%20sotsialnite%20uchebno-profesionalni%20zavedenia,%20obn.%20v%20DV%20br.%201%20ot%201992g.,%20Ministerstvoto%20na%20truda%20i%20sotsialnite%20grizhi,%20Sofia,%201992)

6. www.lex.bg/laws/ldoc212557311/Pravilnik za ustroystvoto i deynostta na domovete za mediko-sotsialni grizhi za detsa, obn. v DV br. 49 ot 16.06.2000g, Ministerstvo na zdraveopazvaneto, Sofia, 2000.
7. www.lex.bg/laws/ldoc2135534450/Pravilnik za sotsialno-pedagogicheskite internati, obn. v DV br. 73/1999g., izm. DV. br. 71/2006g., Ministerstvo na naukata i obrazovaniето, Sofia, 2006.
8. bpid.eu/wp-content/uploads/2015/07/Stupki-kum-samostoqtelnost.pdf
9. www.lex.bg/laws/ldoc2132585473/Zakon za narodnata prosveta, obn. v DV br.86/1991g., izm. DV br. 80/2015g., Sofia, 2015.
10. www.lex.bg/laws/ldoc2134174720/ZMDT v sila ot 1.01.1998g., izm. DV br. 97/2016.
11. www.lex.bg/laws/ldoc2134925825/Zakon za zakrila na deteto, obn. v DV br.48 ot 13.06.2000g., izm. v DV 8 ot 29.1.2016.
12. www.unicef.bg/proekti/Priemna-grizha/8
13. www.lex.bg/laws/ldoc549700608/Naredba 4 na Ministerstvo na truda i sotsialnata politika, DV br. 54/1999.
14. www.lex.bg/laws/ldoc2135484531/Pravilnik za ustroystvoto i deynostta na domovete za otglezhdane i vazpitanie na detsa, lisheni ot roditelski grizhi, obn. v DV br.39 ot 12.05.2004., Ministerstvo na obrazovaniето i naukata, Sofia, 2004.
15. <http://trudipravo.bg/index.php/znanie-za-vas/965-zakon-za-sotzialno-podpomagane>
16. Zakon za sotsialno podpomagane, DV br. 8/2016.

Lora Rashkova
PhD student at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
e-mail: l.rashkova1977@abv.bg